

RENATO POGGIOLI
Avangard Sanat Teorisi

RENATO POGGIOLI (1907-1963) Floransa'da Rus dili ve edebiyatı eğitimi aldı. Eugenio Montale ve Elio Vittorini gibi anti-faşist yazar ve şairlerin yer aldığı *Solaria* dergisi (1926-1934) çevresine katıldı ve dergiye düzenli olarak yazdı. 1930'ların başında Floransa Üniversitesi'nde Rus edebiyatı dersi verdi; İtalyan hükümetinin görevlendirmesiyle Prag ve Varşova üniversitelerinde İtalyan dili dersleri verdi. 1938'de bu görevini bırakarak ABD'ye gitti ve Northampton'daki Smith College'da İtalyan dili dersi vermeye başladı. Sürgündeki anti-faşist İtalyan aydınlarıyla birlikte Mazzini Derneği'ni kurdu. İkinci Dünya Savaşı sırasında (1943-1945) ABD ordusunda görev aldı. 1947'de Harvard Üniversitesi'ne geçerek Slav dili ve edebiyatı derslerine döndü; Harvard'ın Karşılaştırmalı Edebiyat bölümünün kurucuları arasında yer aldı. ABD'de yaşadığı yıllarda da İtalyanca yazmaya ve çalışmalarını İtalya'da yayınlamaya devam etti. İtalyan şair Luigi Bert'iyle birlikte, 1946-1963 yılları arasında yayınlanan *Inventario* adlı edebiyat dergisini kurdu. *Avangard Sanat Teorisi* başlıklı çalışmasının ilk hali, 1949-1951 yılları arasında dört bölüm halinde bu dergide yayınlandı. 20. yüzyıl başı Rus şairlerinin eserlerini İtalyancaya çevirerek antolojiler yayınladı (*La violetta notturna*, 1933; *Il fiore del verso russo*, 1950). Rus edebiyatının yanı sıra Kafka ve Hašek gibi Çek yazarların eserlerini ele aldığı denemeleri *Pietre di paragone* (1939) başlığıyla yayınlandı; Hašek'in *Aslan Asker Şvayk* adlı eserini İtalyancaya çevirdi (1961). *Poeti slavi* (1950) başlıklı derlemede, Bulgar ve Çek şairlerin eserlerinden yaptığı çevirileri biraraya getirdi. Çağdaş Rus şiiri üzerine eski çalışmalarını genişleterek, *The Poets of Russia, 1890-1930* (1960) başlığıyla İngilizce olarak yayınladı. Renato Poggioli 1963 yılında geçirdiği trafik kazasında öldü.

sanat**hayat**
DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Hayallerle, sözcük oyunları, mizahla, şarkılarla, içkinin ve aşkın her türlüyle, **sanatçı hayat** tarzının icadına önemli katkılarda bulunan bohem **hayat** tarzı, hem burjuva **hayatın** kalıplarına karşıydı, hem de ressam ve heykeltıraşların devlet memuru gibi görevlerini saygıyla yapmalarına. Yaşama **sanatının** bir güzel **sanatlar** dalı haline getirilmesi, bohem edebiyata girmesine de zemin hazırlamıştı.

Pierre BOURDIEU

Gündelik **hayatın** eleştirisi, *yaşama sanatına* katkıda bulunur. Stendhal'in de aralarında olduğu bazı yazarların eserleri, mutluluk kadar yeni, onun kadar bilinmedik olan bu **sanatın** habercisidir. Her şeyin söylenebileceği bir alandır bu. Gelecekte yaşama **sanatı** hakiki bir **sanat** olacak. Yaşama **sanatı**, insanın kendi **hayatını** –**hayatının** gelişmesini ve güçlenmesini– “başka” bir amaca götüren bir araç gibi değil, başlı başına bir amaç gibi görmesini gerektirir. **Hayatın** tamamının, gündelik **hayatın**, bir **sanat** eseri ve “insanın kendi kendine verdiği mutluluk” haline gelmesini gerektirir.

Henri LEFEVBRE

Sanat ile **hayatı** başarıyla kaynaştıran, fütürizm veya sürrealizm değil kapitalizm olmuştur. Bu yeni aşamada meta kültürden çekinmez, çünkü zaten onu özümsemiştir; yavan bir kullanım değerinden çok, estetik bir nesneyi gösterir.

Raymond WILLIAMS

19. yüzyılda Baudelaire ve Flaubert gibi **sanatçılar**, cahil ve kaba buldukları “burjuvalar”a kültürsüzlüklerini öne sürerek karşı çıkabilmekteydiler. Oysa bugünün mülk sahipleri çoğunlukla rafine insanlar – üstelik sadece toplumsal manipülasyon stratejileri konusunda değil, aykırı kopuşların ve hakiki sembolik devrimlerin ürünü olsa da burjuva **hayat** tarzının bir parçası haline gelebilen **sanat** alanında da oldukça incelmış durumdalar.

Pierre BOURDIEU

RENATO POGGIOLI

Avangard Sanat Teorisi

AVANGARD DÜŞÜNCEİ VE TARİHİ

Teoria dell'arte d'avanguardia

ÇEVİREN
Ayşe Boren



Teoria dell'arte d'avanguardia

© 2019 Renato Poggioli

İletişim Yayınları 3480 • sanathayat dizisi 57

ISBN-13: 978-975-05-3748-6

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2024, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

*Arkadaşlarım, yoldaşlarım, ustalarım
Herbert Dieckmann, Erich Heller,
Henri Peyre ve René Wellek'e...*

EDİTÖR NOTU

Bu kitabın çevirisinde, Poggioli'nin öğrencisi Gerald Fitzgerald'ın İngilizce çevirisi kullanıldı (*The Theory of the Avant-Garde*, The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge, Mass., 1968). Çeviri İtalyanca orijinaliyle karşılaştırılarak yayına hazırlandı.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

İki Avangard Kuramı

ALİ ARTUN.....	11
• Romantizm, Sanatın Özerkliği, Kurumsallaşma.....	12
• Sanat, Toplum, Siyaset.....	13

İtalyanca Basıma Önsöz

RENATO POGGIOLI.....	17
----------------------	----

Avangard Sanat Teorisi

Avangard Kavramı	25
• Giriş.....	25
• Terminolojik Gel-gitler.....	30
• İki Avangard.....	34
• Yeni Bir Kavram, Yeni Bir Olgu.....	39
Hareket Kavramı	43
• Okullar ve Hareketler.....	43
• Hareketlerin Diyalektiği.....	53
• Eylemcilik.....	56
• Uzlaşmazlık.....	59

Romantizm ve Avangard	73
• Rağbet Görme veya Görmeme Meselesi	73
• Bir Emsal Olarak Romantizm	77
• Kahrolsun Geçmiş	84
• Öngörüler	89
Agonizm ve Gelecekçilik	93
• Nihilizm	93
• Agonizm	98
• Gelecekçilik	102
• Dekadans	109
Moda, Beğeni ve Kamu	113
• Moda, Avangard ve <i>Poncif</i>	113
• Entelijansiya ve Elitler	119
• Entelektüel Elit	126
• Avangard ve Politika	131
Yabancılaşma Hali	141
• Sanat ve Toplum	141
• Psikolojik ve Toplumsal Yabancılaşma	149
• Ekonomik ve Kültürel Yabancılaşma	153
• Stilistik ve Estetik Yabancılaşma	161
Teknik ve Avangard	173
• Deneycilik	173
• Bilimcilik	180
• Mizah	184
• Nominalist Delil	187
Avangard Eleştiri	193
• Önkoşullar	193
• Kapalılık Sorunu	196
• Yargı ve Önyargı	201
• Sağ ve Sol Eleştiri	213

Estetik ve Poetika	223
• İnsansızlaştırma	223
• Serebralizm ve İradecilik	233
• Metafor Metafiziği	248
• Sıflık Akidesi	253
Tarih ve Teori	261
• Tarihsel Paralellikler	261
• Modernlik ve Modernizm	270
• Avangardın Aşılması	275
• Sonsöz	281
Kaynakça	291
Dizin	301

ÖNSÖZ
İki Avangard Kuramı
ALİ ARTUN

Renato Poggioli'nin *Avangard Sanat Teorisi*'nden on iki yıl sonra, 1974'te aynı başlıkta bir kitap daha yayınlanır. O yıllarda modernizmi karalayan postmodernlik hareketleriyle birlikte yükselen avangard tartışmalarına özellikle ABD'de Peter Bürger'in bu kitabı* damgasını vurur. Oysa bu kitap Poggioli'nin tezlerine olduğu kadar diğer avangard tarihlerine de karşıttır.

Bürger'e göre, 19. yüzyıl başında romantizmle, "Kant ve Schiller" estetiğiyle başlayan özerkleşme, sanatı hayattan yalıtarak, sanatın kurumsallaşmasını hazırlamıştır. Böylece sanat "burjuvalaşmıştır". Burjuvazinin aristokrasiden özerkleşmesi ile, sanatın özerkleşmesi ve kurumsallaşması eşzamanlıdır. Sanat siyasetten ve toplumdan kopar. Kendi estetiğine kapanır. Formu içeriği olur. İşte avangardın karşı çıktığı, bu "estetizm"dir. Avangard, estetizm eleştirisi üzerine kurulur. Ve özerkleşmenin tanımladığı "modernizmi" dışta- lar. Modernizm ile avangardı karşı karşıya getirir.

* Peter Bürger, *Avangard Kuramı*, çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları SanatHayat dizisi.

Romantizm, Sanatın Özerkliği, Kurumsallaşma

“Estetik modernizm, sanatın romantik devrimle başlayan özerkleşme sürecinin sonucudur. Poggioli'nin yanısıra, Isaiah Berlin, Michael Löwy gibi tarihçiler de romantizmi bir sanat-edebiyat stiline çok ötesinde bir kültürel devrim olarak görürler. Romantizm sadece akılcılığa, rasyonalizme karşı değil, bütün Batı düşünce geleneğine karşı bir başkaldırıdır.”¹ Dolayısıyla Bürger'in savunduğu gibi, romantizmle birlikte sanatın kapitalizmle, burjuva düzeniyle kaynaşarak kurumsallaşması mümkün değildir. Tam aksine...

Sanatın özerkliğini felsefeleştiren Kant'tır. Kant sanatı her türlü faydadan, amaçtan, çıkardan, işlevden arındırıyor. Ona göre, sanatın amacı da, bilgisi ve dili de kendindedir ve dışardan yönetilemez. Yönetmeye yönelik kurumlara tâbi olmak bir yana onları parçalar. Özerkleşen sanat, kendi dışında hiçbir şeyi temsil ve taklit edemez. Yani baştan beri temsile dayalı olan geleneksel estetiği, klasizmi ve akademi, müze gibi onları besleyen kurumları reddeder.

Kant “sanatın özerkliği”nin yanı sıra, “sanatın özgürlüğü” üzerinde de duruyor. Christoph Menke'ye göre estetik deneyim özgür bir pratik. Çünkü “anlama gücüne”, “kavrama gücüne” değil, tamamıyla özgür olan hayal gücüne dayalı. “Bu nedenle de, estetik özgürlük, ‘yasasız’ (Kant) bir özgürlüktür. Anarşik bir özgürlüktür.”² Sanatın kanunu, hayal gücünün kanunsuzluğudur. Sanat kanunsuzluğu, kuralsızlığı “şart koştuğu” (Nietzsche) için özgürdür. Kısacası özerklik, Bürger'in savunduğunun aksine kurumlaşmayı değil kurumlardan kurtulmayı öngörür.

Sanat, Toplum, Siyaset

Kant'ın ilkelerinden hareket ettiğini açıklayan Schiller (1788-1805), siyaseti de sanatın sınırları içine katar. Hatta bütün hayatı... Schiller, özerklik felsefesinin ve politik estetiğin başeseri sayılan *İnsanın Estetik Eğitimi*'nde "güzel"i özgürlükle özdeşleştirir. Ve "eğer insanlık politika meselesini çözecekse, bu meseleye estetik açıdan yaklaşmalıdır; çünkü insana Özgürlük yolunu açan yalnızca Güzelliktir."³ Schiller bu ilkesinden hareket ederek güzelliğin yönettiği bir toplumsal ütopya kurar. "Temel yasası, özgürlük aracılığıyla özgürlük bahşetmek olan bir diyar."⁴ Bu diyarda herkes hem özgürdür hem de eşittir. Zira güzellik duygusu ortak bir duygudur, armoniktir, çıkarsızdır ve "bütün dünyayı mutlu kılabilen yalnızca güzelliktir."⁵ 19. yüzyılın devrimcileri de sanatın özgürlük vaadine inanırlar; Saint-Simon, Fourier, William Morris, Marx gibi birçokları sanatın bütün hayatı kuşatacağı ütopyalar düşlerler.

Sanatın özerkleşme sürecindeki en kesin hamleyi yapan kuşkusuz "modernizmin peygamberi" Baudelaire'dir. Baudelaire, burjuvazinin kurduğu rejime özgü bütün örgüt ve kavramlara, topluma, kamuya, ulusa, uygarlığa, bilime, ahlaka ve tabii kurumsallaşmış sanata karşıdır. "Kuşku yok ki modernizm Baudelaire'le başlar; onunla mevcut düzene ve geneleğe başkaldırı olarak anlaşılır."⁶ Baudelaire'e göre siyaset, insanlığa yeni bir dünya yaratacak olan sanatın işidir. Nietzsche buna "büyük politika" der. "Büyük politika"yı, insanları hayvan yerine koyarak onları sürüleştirdiğini söylediği modern politikadan ayırır. "Büyük politika" sanatçıların işidir.⁷

Adorno da, Schiller gibi romantik filozofların, Baudelaire ve Nietzsche'nin tezlerini izleyerek sanatın ancak özerkliği sayesinde toplumsal ve siyasal bir öz kazandığını savunur. 1956-1969 arasında kaleme aldığı *Estetik Teorisi* kitabında, "sana-

tın topluma karşı çıkmasıyla toplumsallaştığını ve bu konumunu yalnız ve yalnız özerk olması sayesinde koruduğunu” yazar: “Sanatta toplumsal olan, onun topluma karşı içkin hareketidir... Eğer sanat eserine bir işlev yüklenecekse, bu onun işlevsizliğidir... Her otantik sanat eseri içten içe devrimcidir.”⁸

Bütün bu yukarıdaki tezler ve başta Poggioli olmak üzere sanatın özerkliği üzerine bütün külliyat, Bürger’in özerkliğinin sanatı toplumdan ve siyasetten kopardığına ilişkin iddiasını çürütüyor. Özerklik, 1848 Devrimi’yle, 1871 Komünü’yle, sosyalist ütopyalarla, 1917 Rus ve 1918 devrimleriyle, dünya kadar devrimci/avangard manifestoyla iç içe örgütlenmiştir. Bürger’de bu tarihin esamisi okunmaz.

Avangard, modernizm ve romantizm aynı tarihsel sürecin bileşenleridir. Öyle ki Poggioli, romantik hareketi kuran Schlegel kardeşlerin, Novalis’in ve diğer romantik filozofların yayınladığı *Athenäum* dergisinin (1798) aynı zamanda ilk avangard dergi olduğunu söyler. Yüz elli yıl sonra Dada’yı kuranlardan Hugo Ball da Dada’nın “romantik ve şeytani 19. yüzyıl teorilerinin bir sentezi olduğunu” açıklar. Kısacası, Bürger’in romantizm ve özerkleşmenin sanatın kurumsallaşmasına yol açarak sanatı toplumdan ve siyasetten kopardığı ve avangardın da bu oluşuma karşı örgütlendiği yolundaki teorisini tarih doğrulamaz. Gerek bu konuda gerekse başka birçok konuda Bürger’in “avangard kuramı”nın en etraflı ve esaslı eleştirisi Poggioli’nin “avangard kuramı”dır. Onun kitabını okurken adeta yıllar sonra yayınlanacak Bürger’in eleştirisini okuruz.

Notlar

- 1 Ali Artun, *Modernizm Kavramı ve Türkiye’de Modernist Sanatın Doğuşu* (İletişim Yayınları SanatHayat dizisi, 2021) s. 15.
- 2 *A.g.e.*, s. 17.

- 3 Friedrich Schiller, *On the Aesthetic Education of Man*, ed. ve çev. E. M. Wilkin-
son ve L. A. Willoughby (Oxford: Clarendon Press, 1967) s. 9.
- 4 *A.g.e.*, s. 215.
- 5 *A.g.e.*, s. 215, 216.
- 6 Ali Artun, “Baudelaire’de Sanatın Özerkleşmesi ve Modernizm”, Charles Baude-
laire, *Modern Hayatın Ressamı* içinde (İstanbul, İletişim SanatHayat, 2003) s. 9.
- 7 Ali Artun, “Dava Sanatı: Otonomi, Heteronomi ve Sanatın Siyaseti”, *skopdergi*
11, [https://www.e-skop.com/skopdergi/sunus-dava-sanati-otonomi-heterono-
mi-ve-sanatin-siyaseti/3505](https://www.e-skop.com/skopdergi/sunus-dava-sanati-otonomi-heterono-mi-ve-sanatin-siyaseti/3505); 9 Eylül 2017. Erişim tarihi: 22 Ağustos 2024.
- 8 Ali Artun, *Modernizm Kavramı ve Türkiye’de Modernist Sanatın Doğuşu*, s. 40.